

ויקהל תשפ"ד: מעשה שבת (המשך)

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כד

וה"נ גם כאן המכונות שהודלקו מערב שבת הרי הם מוכנים ועומדים בשביל כל הצרכנים להשתמש בהם בשבת כדרך שרגילין להשתמש בחול, וכיון שכך אפשר שאין בני העיר חייבים למנוע עצמם מלהשתמש בחשמל בשבת כדי שהפועלים לא יצטרכו אח"כ להוסיף נפט כיון דבשעה שמוסיפים בהיתר הם עושים משום הצלת נפשות כדי שלא יכלו הנרות של בתי חולים וכדומה, וכמו שאם צריכים להדליק נר לחולה אין אחר חייב ליתן את הנר שיש לו בתוך ביתו ה"נ גם כאן. וכע"ז מצינו שמותר לכבות בשבת גחלת כדי שלא יזוקו בה רבים, ודעת הבה"ג והר"ח דכבוי גחלת של מתכת הוי ג"כ איסור תורה ואפי"ה כיון דבזמן שהיא חמה והיא שחורה והרואה אותה דומה שהיא צוננת לכן מותר לכבות, ואעפ"י כ לא נזכר שלכתחלה נכון לעמוד שם ולהשגיח שלא יכווה בני אדם כדי למנוע חלול שבת, ומוכח מזה דאין שום חיוב לטרוח הרבה כדי למנוע דיחוי שבת שנעשה בהיתר לצורך פקו"נ, ואפי' להסוברים שרק דחוייה ולא הותרה מ"מ אין הלה חייב לטרוח ולעמוד שם, וה"נ גם כאן אין לנו לאסור על בני העיר להשתמש בשבת מה שהוכן גם עבורם מערב שבת, גם מצינו שהמרדכי מתיר ללבוש טלית בלא ציצית בשבת או במקום שהוא אנוס שאינו יכול להטיל ציצית ולא אסרינן כלל את הלבישה מכח זה שיהא אנוס אח"כ לעבור על עשה, ואף שחילוק גדול הוא בין אנוס של ביטול עשה ובין לעבור על לאו בקום ועשה עכ"פ משמע מכאן שרחוק הוא דבר זה מלהיות איסור תורה אף אם הוא עושה מעשה שמביא לידי כך.

ואע"ג דבשביל החולים בלבד היו צריכים להוסיף רק מעט ומה שמוסיפים הרבה הוא שוב מפני שגם הבריאים משתמשים, ונמצא דמההיא שעתא דקמוסיף נעשה כמבשל לחולה דאסור לבריא ובפרט לאחר שכבר הרבו גם עבורם, מ"מ נלענ"ד דכיון שאי אפשר כלל להוסיף עבור החולים אא"כ מוסיף גם עבור הבריאים ה"ז חשיב כשוחט בשבת לחולה דמותר שפיר לבריא משום דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, וה"נ גם כאן בשעה שהנרות שבכל העיר דולקות אי אפשר כלל למנוע את כבוי הנרות מבתי החולים וכיו"ב אא"כ מוסיף נפט גם עבור כל העיר, ומסתבר דאין לחלק כלל בין אם עיקר מחשבתו לחולים או שמחשב גם לצורך כל העיר כיון דאי אפשר לזה בלא זה, ולא מבעיא להרשב"א בחולין ט"ו שסובר דגזירת שמא ירבה הוא רק לאחר שיניח הקדירה ע"ג האש שעובר אז על איסור סקילה אבל משום חששא דשמא ירבה קודם שיתן על האש לא מיתסר לבריא ודאי דבנד"ד לא שייך כלל האי חששא, אלא אפי' להחולקים מ"מ נד"ד דומה לשוחט ולא למבשל, ואע"ג דהתם רק חיישינן שמא ירבה ואילו הכא כבר הרבה, מ"מ כיון דבכל פעם שמרבה דינו כשוחט ולא כמבשל אפשר דשפיר שרי.

ולפי האמור נראה פשוט דל"מ בכה"ג שהמלאכה נעשה ע"י עכו"ם דודאי שרי משום דדוקא כשהעכו"ם יכול לעשות בשביל החולים או בשביל הנכרים בלבד אלא שטורח ועושה גם בשביל ישראל אז הוא דאסור, משא"כ אם בכל פעם שעושה הרי הוא מוכרח לעשותו גם בשביל חולים קטנים ונכרים וכדו' שפיר מותר, אלא אפי' כשנעשה ע"י ישראל ג"כ נלענ"ד דשרי, והרי זה דומה לישראל שהדליק נר לחולה שיב"ס שמותר לכל אדם להשתמש לאורו משום דנר לאחד נר למאה כדמוכח מהרמ"א בס"י ש"ל ס"ו וכ"כ הבאה"ל מהגר"א בתחלת ס' רע"ו, וה"נ גם כאן אף לאחר שכבר הרבה ג"כ מותר כיון דבכל פעם שמרבה הוא גם בשביל צורך של פקו"נ.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח

סעיף א

* (א) המבשל (ב) בשבת, (או שעשה * (ג) אחת משאר מלאכות), (טור), א' א' } במזיד, א אסור לו (ד) לעולם א' <א> ולאחרים (ה) <א> מותר ב א' } ב' } למוצאי שבת מיד; (ו) ג [ג] ב' ג' } ובשוגג, אסור בו ביום (ז) גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד; (ואם אמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, ע"ל סימן ש"ז סעיף כ').

סעיף ב

ג) השוחט בשבת לחולה, ב' } בין שחלה מאתמול <ב> <ב'> בין (ח) ד שחלה היום, (ט) ג' מותר (הברייתא ד) לאכול ממנו (י) ה ד' } ד' } חי (בשבת); (ה) אבל המבשל, (או עשה שאר מלאכה), לחולה, (יא) אסור (בשבת) לבריא (ו) ג' <א> או לחולה (יב) שאין בו סכנה, דחיישינן (יג) ו שמא ירבה בשבילו. הגה: ז (ז) ואפ"ל בישראל ע"י אינו יהודי, (יד) אסור ה' } [ה] בשבת. (תוספות פ"ק דגיטין ור"ן פ' אין מעמידין). (ח) ואם קצץ פירות מן המחובר לחולה בשבת, אפ"ל היה חולה (טו) מבע"י, אסור לבריא בשבת ח משום (טז) שגדל ו' } והולך בשבת ויש בו משום מוקצה (ב"י בשם א"ח).

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכב עמוד א

משנה. נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. מילא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. עשה נכרי כבש לירד בו - יורד אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באין בספינה, ועשה נכרי כבש לירד בו, וירדו בו רבן גמליאל וזקנים. גמרא. וצריכא, דאי אשמעינן נר - משום דנר לאחד נר למאה, אבל מים - ליגזר דילמא אתי לאפושי בשביל ישראל. וכבש למה לי? - מעשה דרבן גמליאל וזקנים קמשמע לן

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעו

סעיף א

א"י (א) שהדליק את הנר א' } <א'> בשביל ישראל, * (ב) א אסור לכל, * (ג) א' } אפ"ל למי א) שלא הודלק א' } בשבילו. הגה: ואין חילוק בזה (ד) בין ב קצב לו שכר או לא קצב, (ה) או שעשאו * בקבלנות או בשכירות, דהואיל והישראל ב' } נהנה ממלאכה עצמה בשבת, אסור בכל ענין (הג"א פ"ק דשבת וב"י בשם סמ"ג וסו"ת) אבל אם הדליקו * לצרכו או לצורך חולה ישראל, ג' } אפ"ל * אין בו סכנה, הגה: או לצורך (ו) קטנים שהוא כחולה שאין בו סכנה (מרדכי פ"ק דשבת), ד' } מותר (ז) לכל ישראל (ח) להשתמש לאורו. ה' } ב' <א'> וה"ה לעושה מדורה (ט) לצרכו או לצורך חולה. * <א'> } א' } ויש אוסרים במדורה, משום ג דגזרינן שמא ירבה (י) בשבילו. הגה: } ב' } מיהו (יא) אם עשה א"י (יב) בבית ישראל, (יג) ד מדעתו, (יד) ד' <א'> אין הישראל הצריך ב' } לצאת אע"פ שנהנה מן הנר או מן המדורה (טור).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכח

סעיף יא

ליקט א"י עשבים (סד) כו לצורך בהמתו, כא' } אם אינו מכירו, (סה) לג) מאכיל אחריו ישראל, שעומד בפניה בענין שלא תוכל לנטות אלא דרך שם; דאילו להעמידם עליהן, אסור דחיישינן שמא יטול בידו ויאכילנה, כז לד) כב' } והם מוקצים. (סו) <יא> אבל * כח לה) אם מכירו, טז' } (סז) אסור. וכן בכל דבר דאיכא למיחש שמא ירבה בשבילו; אבל בדבר דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו, (לו) כגון שהדליק נר לעצמו או עשה כבש לירד בו, שבנר אחד ובכבש אחד יספיק לכל, כג' } אפ"ל מכירו, (סח) מותר.

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כד

נלענ"ד דאי לאו משום טעמי ההיתר המבוארים להלן באות ב', היינו צריכים לאסור ליהנות מהחשמל בשבת אף אם כל המלאכות תעשינה אך ורק ע"י נכרים, ול"מ בעיר שרובה ישראל אלא אפ"ל בעיר שרובה עכו"ם ג"כ צריך להיות אסור,

שהרי אפילו לצורך חולה שמותר לו לכתחלה לומר לעכו"ם לעשות מלאכה פסק הרמ"א בס"י ש"ח ס"ב דאסור לישראל בריא ליהנות מהמלאכה בשבת גזירה שמא ירבה העכו"ם בשבילו ולא חשיב ליה כגזירה לגזירה, וכ"ש הכא שאין זה ספק אלא צריכים ודאי להוסיף נפט בשביל מיעוט היהודים, ופשוט הוא דלא מסתבר כלל לומר שיש צד קולא בזה דבשעה שמרבה אינו יודע בשביל מי הוא מרבה. והן אמנם שאין לאסור משום כך ליהנות מהחשמל גם בתחלת הלילה מטעם זה שיצטרכו אח"כ הנכרים להרבות ולעשות מלאכה בשבת, כי נלענ"ד דמוכרח מכמה מקומות דלא גזרו רבנן איסור הנאה כי אם מדבר שנעשה בשבת ולא ממה שהוכן בהיתר מערב שבת אף בכה"ג דשייך החשש של שמא ירבה, אבל מ"מ ליהנות מהחשמל גם לאחר שהנכרים כבר הוסיפו מכונה או נפט וכדומה מהמלאכות האסורות שפיר צריך להיות אסור, ואע"ג דהדלקת נר קיל טפי מבישול וכמו"ש בריש סי' רע"ו שאם הדליק עכו"ם נר לצרכו או לצורך קטנים וחולה שאב"ס מותר לכל ישראל להשתמש לאורו, שאני התם דאמרינן נר לאחד נר למאה ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, משא"כ נד"ד ודאי דומה לבישול ולא להדלקת נר וכמבואר בגמ' שבת קכ"ב ע"א דבכה"ג שיש לחוש דלמא אתי לאפושי בשביל ישראל אסור, ואפ"י במדורה פליגי בה רבוואתי ועיין בבאה"ל סי' רע"ו שהכריע להחמיר אף אם הובערה ע"י עכו"ם לצורך חולה שיב"ס, וכ"ש כאן שודאי ירבה בשבילו וגם יש לפעמים שאם מיעוט היהודים לא היו משתמשים בחשמל בשבת לא היו צריכים כלל הנכרים לעשות שום מלאכה בשבת.

וגם נראה דאפ"י בכה"ג שהבעלים של מפעל החשמל וגם הפועלים הם כולם נכרים דמצינן לומר שאינם עושים כלל בשביל הצרכנים כי אם בשביל עצמם כדי להרויח יותר כסף והוי כנכרי שעשה בקבלנות, מ"מ גבי הדלקת הנר פסק הרמ"א בריש סי' רע"ו דאסור אפ"י בקבלנות, עיי"ש ובמג"א סי' רנ"ב ס"ק י"א דבכה"ג שהנכרי עושה כדי שהישראל יהנה ממנו בשבת לכו"ע אסור, ועכ"פ בכה"ג שבעלי התחנה הם ישראל לא שייך כלל היתר זה שהנכרים עושים בשביל הרווחת הבעלים דא"כ הרי הם שוב עושים בשביל ישראל ורק אם הנכרים עובדים שם בקבלנות אפשר להתיר (אבל קשה מאד למצוא מציאות כזו עיין היטב במחה"ש סי' רע"ו סק"ב), ואפ"י אם הנכרי עושה רק מלאכה דרבנן ג"כ מבואר במג"א סי' תקט"ו סק"ג דאסור עיי"ש.

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רעו

עכו"ם שהדליק את הנר לצרכו (א) או לצורך חולה שאין בו סכנה (א) יכול ישראל להשתמש לאורו (ב) ואם בשביל ישראל אסור לכל (ג) אפילו למי שלא הודלק בשבילו אבל אם עשה אש לצורכו (ד) או לצורך חולה שאין בו סכנה אסור להתחמם כנגדו (ה) שמא ירבה בשבילו.

בית יוסף אורח חיים סימן רעו

ומ"ש רבינו או לצורך חולה שאין בו סכנה. לאו דוקא דהוא הדין אם עשאו לצורך חולה שיש בו סכנה שאסור לישראל ליהנות ממנו לדעת רבינו דהא איכא למיחש שמא ירבה בשבילו וכדחיישינן במבשל בשבת בפרק קמא דחולין אלא אידי דנקט ברישא דלישניה חולה שאין בו סכנה נקט נמי הכי בסיפא ולא דק. אי נמי משום דצרכי חולה שיש בו סכנה אין נעשין על ידי גוים אלא על ידי גדולי ישראל (לקמן סי' שכח ס"ב) משום הכי נקט גבי גוים חולה שאין בו סכנה: וכן כתב האגור (סי' תצה) שרבינו תם אסר ליהנות במדורה שהרבה הגוי לצורך ישראל והוא מדברי שבלי הלקט (סי' קיב) וגם המרדכי כתב בפרק קמא (סי' רנ) שיש אוסרין, אבל סמ"ג (שם) והתרומה (שם) והמרדכי בפרק קמא (שם) והגהות פ"ו (שם) חלוקים על דברי רבינו שהם ז"ל התירו לישראל להתחמם כנגד אש שעשה הגוי לצרכו או לצורך חולה שאין בו סכנה ולא חילקו בין הדליק נר לעשה אש ונראה לי דמשמע להו דכשם דבהדלקת הנר לא חיישינן שמא ירבה משום דבנר אחד סגי למאה הכי נמי באש מועטת סגי להתחמם מאה בני אדם ואם נפשך לומר שאינם מתחממים כל כך כמו באש גדולה אף בהדלקת נר אינו מאיר להם כל כך בנר אחד כמו בעשרה נרות אלא כיון דנר אחד מאיר לכולם תו לא חיישינן שמא ירבה לגבי אש נמי כיון דאש מועטת מחממת לכולם תו לא חיישינן שמא ירבה:

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סד אות ד

בארץ ישראל שהרוב ישראלים ויש לחוש שגם הפועלים הם ישראלים לא שייך היתר זה ומ"מ רובא דאינשי אף מת"ח ויראי השי"ת ואף בבתי כנסיות וגם בישיבות נוהגין היתר, ורק מיעוטא דגדולי תורה ויראה נוהגין בבתיאן איסור, לא ידוע לי עיקר הטעם אבל שמעתי כי הכל מכינים לא רק בערב שבת אלא כל הימים שהחשמל יעבוד בעצם שלא ע"י אנשים ורק שמוכנים שם אנשים לתקן כשיתקלקל, ולכן סומכין שלא נתקלקל ולא הוצרכו לתקן שהוא כמין חזקה, וגם יש גם פועלים נכרים לתקן כשיתקלקל, שאז לא היה אסור מטעם שיש גם בתי נכרים כדלעיל, שלכן איכא גם ס"ס = ספק ספיקא = שמא לא נתקלקל ואף אם נתקלקל שמא תיקנו נכרים לכן נוהגין להתיר. עכ"פ אם אשתך אינה רוצה להחמיר אין לך למחות בידה אף שאתה רוצה להיות מן המחמירין ובפרט שקרוב הדבר שיביא זה לידי מריבות בבית, ואף אתה בעצמך אם קשה לפניך להחמיר מאחר שרוב ת"ח שבא"י מקילין בזה, (ועי' בתשובה בהשמטה בסוף הספר). ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן קכז

(השמטה) שימוש בחשמל בשבת וחיוב הלויים לרחוץ ידי הכהנים אף בחול ח' שבט תשל"ז מע"כ ידידי ש"ב הרה"ג ר' יעקב אפרים הלוי לוואוויץ שליט"א.

א' ועתה בדבר שאלותיך בדבר השתמשות בחשמל בשבת איני רואה חלוק ממש בין השתמשות להאיר בנרות החשמל ובין המקרר, דאם איכא היתר מחמת שצריכים לעשות עבודת החשמל בשביל הבתי חולים לא היה בזה גם איסור דחלול השם, אבל לא מובן היתר זה דהא אפשר לעשות מכונה קטנה לכל בית חולים, וגם הא אפשר להשיג על יום השבת נכרים שיעשו כל העבודות במכונת החשמל הגדולה, וכיון שאינו בעניני הרפואה ועניני הצלה גופייהו, לא שייך זה להזריזות לעשות ע"י ישראל גדולים שלכן הרי אסור לעשות ע"י ישראל וליכא ההיתר כלל. ואם יש לחוש שהנכרים יקלקלו בכוונה יעמידו שומרים מישראל עלייהו. אבל מה שמשמטמטין בהחשמל להמקרר הוא אולי מצד שהרבה פעמים מתקלקלים האוכלין ולכן כיון שכל האיסור ליהנות אף ממלאכת ישראל במזיד הוא רק מדרבנן הקילו בהפ"מ = בהפסד מרובה = כזה לסמוך על ההיתר דבשביל בתי החולים אף שאין לסמוך כל כך. וגם זה שלא נתקלקלו האוכלים מכפי שהיו ולא ניתוסף שום שבח בהו אין זה הנאה הנאסרת בשביל שמה שלא נתקלקלו היתה לו ההנאה דמתחלה בפרט שלא ברי שהיו מתקלקלין וזהו טעם גדול לע"ד.

הלכות שבת סימן שיח רצה כאר הגולה

שיח דין המבשל בשבת, וכו' י"ט סעיפים:

א (א) *המבשל (ב) בשבת (או שעשה (ג) *אחת משאר מלאכות) (טור), (ב) במזיד, אסור לו א חולין ט"ו וכתובות ל"ד ובבא"קמא ע"א וכרכי יהודה, הרי"ף והגאונים ומב"ם בפרק ו והדא"ש ושאר פוסקים

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 303
הודפס מאתר אוצר החכמה

מ"י (ד) לעולם, ולאחרים (ה) מותר (ו) למוצאי שבת מיד, (ג) [ג] (ז) וכשוגג, אסור בו ביום (ז) גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד (ואם אמר לאינו-יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, עיין לעיל סימן שז סעיף כ): ב' שהשוחט בשבת לחולה, בין שחלה מאתמול בין (ח) שחלה היום, (ט) מותר

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 304
הודפס מאתר אוצר החכמה

חצי שיעור אסור מן התורה [שבת ע"ד גמ' ורש"י שם]: (ב) בשבת. וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל כישול או לאו, או בשאר מלאכות כי האי גוונא, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא [פרי" מגדים באות י, וכעין זה כתב המגן-אברהם בסימן שג סעיף-קטן יא, ועיין בסעיף-קטן לב, וצריך עיון קצת]: (ג) אחת

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 303
הודפס מאתר אוצר החכמה